Civilinė byla Nr. 3K-3-363/2014
Teisminio proceso Nr. 2-60-3-00068-2013-1
Procesinio sprendimo kategorijos: 130.3.2; 72 (S)

LIETUVOS AUKŠČIAUSIASIS TEISMAS

N U T A R T I S
LIETUVOS RESPUBLIKOS VARDU

2014 m. birželio 27 d.
Vilnius

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, susidedanti iš teisėjų: Janinos Januškienės (pranešėja ir kolegijos pirmininkė), Rimvydo Norkaus ir Gedimino Sagačio,

rašytinio proceso tvarka teismo posėdyje išnagrinėjo civilinę bylą pagal **pareiškėjo L. B.** kasacinį skundą dėl Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. gruodžio 17 d. nutarties peržiūrėjimo civilinėje byloje pagal pareiškėjo L. B. prašymą pripažinti ir leisti vykdyti Lietuvos Respublikoje *ad hoc* Arbitražo Tribunolo, sudaryto pagal Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Italijos Respublikos Vyriausybės 1994 m. gruodžio 1 d. sutartį dėl investicijų skatinimo ir apsaugos bei 1976 m. Jungtinių Tautų Tarptautinės prekybos teisės komisijos arbitražo taisykles, 2013 m. gegužės 17 d. sprendimą byloje Nr. 2011-05 bei pareiškėjo L. B. ir suinteresuoto asmens Lietuvos Respublikos, veikiančios per valstybės įmonę Valstybės turto fondą, prašymą patvirtinti taikos sutartį.

Teisėjų kolegija

n u s t a t ė :

I. Ginčo esmė

Byloje kilo ginčas dėl užsienio arbitražo priimto sprendimo pripažinimo ir leidimo vykdyti Lietuvos Respublikoje ir taikos sutarties patvirtinimo.

2003 m. vasario mėn. Lietuvos Respublikos Vyriausybė paskelbė apie valstybei priklausančių keturių alkoholinių gėrimų gamybos įmonių privatizavimą. Viena iš šių įmonių buvo AB „Alita“. Už visų privatizavimo sandorių vykdymą Lietuvoje tuo metu buvo atsakinga VĮ Valstybės turto fondas.

2003 m. gegužės 7 d. pareiškėjas L. B. pateikė savo pasiūlymą VĮ Valstybės turto fondui AB „Alita“ 83,77 proc. akcijų paketo privatizavimo konkurse, o VĮ Valstybės turto fondas priėmė jo dalyvavimo konkurse paraišką, pasiūlymus, susijusius su akcijų pirkimo sutarties projektu, ir 200 000 Lt pradinį įnašą.

2003 m. birželio 26 d. Viešojo pirkimo komisija paskelbė pareiškėją AB „Alita“ akcijų paketo privatizavimo viešo konkurso laimėtoju ir pakvietė atvykti parengti akcijų pirkimo–pardavimo sutartį. 2003 m. liepos 8 d. ir 11 d. bei rugpjūčio 26 d. derybų posėdžiuose šalys derino sutarties sąlygas. Šalių pozicijos išsiskyrė. Pareiškėjas nepasirašė trečiojo 2003 m. rugpjūčio 26 d. derybų protokolo. Esminės

sutarties sąlygos, dėl kurių šalys nesusitarė, buvo: 1) atsiskaitymo tvarka; 2) baudų dydžiai; 3) ginčų sprendimo vieta.

VĮ Valstybės turto fondas 2003 m. rugsėjo 2 d. raštu Nr. (25)-3R-3359 pakvietė pareiškėją 2003 m. rugsėjo 4 d. atvykti parafuoti akcijų pirkimo–pardavimo sutarties projekto. Pareiškėjas parafuoti sutarties projekto neatvyko. Šalys 2003 m. rugsėjo 10 d. susitiko ir toliau derėjosi dėl sutarties sąlygų, bet dėl atsiskaitymo tvarkos ir baudų dydžių nesusitarė. Pareiškėjas teigė, kad šios dvi sutarties sąlygos buvo nurodytos konkurso pasiūlyme, kurį patvirtino VĮ Valstybės turto fondas, todėl jos negalėjo būti pakeistos be pareiškėjo sutikimo. VĮ Valstybės turto fondas 2003 m. rugsėjo 30 d. raštu pakartotinai pakvietė pareiškėją iki 2003 m. spalio 10 d. atvykti parafuoti sutarties projekto, įspėdamas, kad, jam neatvykus, panaikins konkurso rezultatus. Pareiškėjas antrą kartą atsisakė parafuoti sutarties projektą, nes esminės sutarties sąlygos liko nesuderintos.

VĮ Valstybės turto fondas 2003 m. spalio 23 d. informavo pareiškėją, kad yra priimtas sprendimas panaikinti konkurso rezultatus, nes jis du kartus neatvyko parafuoti sutarties.

Pareiškėjas 2003 m. lapkričio 17 d. kreipėsi į Vilniaus apygardos teismą su ieškiniu, kuriame nurodė, kad VĮ Valstybės turto fondas neteisėtai nutraukė derybas dėl AB „Alita“ akcijų paketo privatizavimo ir prašė padengti su konkursu susijusius jo nuostolius – 2 187 884, 68 Lt.

Vilniaus apygardos teismas 2005 m. balandžio 28 d. sprendimu, priimtu civilinėje byloje Nr. 2-673-578/2005, tenkino pareiškėjo L. B. ieškinį iš dalies, pripažino VĮ Valstybės turto fondo sprendimą dėl L. B. pašalinimo iš derybų dėl AB „Alita“ akcijų pirkimo–pardavimo sutarties sudarymo nepagrįstu ir nesąžiningu, L. B. naudai priteisė iš VĮ Valstybės turto fondo 1 688 666, 90 Lt nuostolių, susijusių su jo dalyvavimu viešajame konkurse, 20 886, 67 Lt sumokėto žyminio mokesčio ir 24 031,42 Lt išlaidų advokatų pagalbai apmokėti.

Lietuvos apeliacinis teismas 2005 m. gruodžio 28 d. sprendimu, priimtu civilinėje byloje Nr. 2A– 366/2005, panaikino Vilniaus apygardos teismo 2005 m. balandžio 28 d. sprendimą ir L. B. ieškinį atmetė.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2006 m. spalio 10 d. nutartimi civilinėje byloje Nr. 3K-7-470/2006 panaikino Lietuvos apeliacinio teismo 2005 m. gruodžio 28 d. sprendimą ir paliko galioti Vilniaus apygardos teismo 2005 m. balandžio 28 d. sprendimą

L. B. 2010 m. kovo 19 d. pranešimu apie arbitražą pradėjo arbitražo procesą prieš Lietuvos Respubliką. Su pranešimu apie arbitražą taip pat buvo pateiktas ir pareiškėjo ieškinys, kuriame jis teigė, kad suinteresuotas asmuo sukėlė pareiškėjui didelių nuostolių dėl ekspropriacinio, neteisėto, nesąžiningo ir diskriminacinio traktavimo vykstant AB „Alita“ privatizavimo procesui ir pareiškėjo laimėjimo AB „Alita“ konkurse neteisėto panaikinimo. Pareiškėjas reikalavo Arbitražo tribunolo pripažinti, kad jis turi jurisdikciją nagrinėti ginčą, pripažinti, kad Lietuvos Respublika pažeidė savo pareigas pagal Tarptautinės sutarties nuostatas, priteisti ne mažesnį kaip 207 971 000 eurų žalos atlyginimą kaip kompensaciją už nuostolius, patirtus dėl Lietuvos Respublikos taikytų priemonių, įpareigoti Lietuvos Respubliką padengti arbitražo išlaidas, įpareigoti Lietuvos Respubliką sumokėti palūkanas, skaičiuojamas iki arbitražo sprendimo priėmimo ir po jo, taip pat įpareigoti Lietuvos Respubliką taikyti kitas teisių gynimo priemones, kurias rekomenduos pareiškėjo advokatas ir kurios atrodys tinkamos Arbitražo tribunolui.

Pagal Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Italijos Respublikos Vyriausybės 1994 m. gruodžio 1 d. sutartį dėl investicijų skatinimo ir apsaugos (toliau – Tarptautinė sutartis) bei 1976 m. Jungtinių Tautų Tarptautinės prekybos teisės komisijos arbitražo taisykles sudarytas *ad hoc* Arbitražo tribunolas (toliau tekste – Abitražas arba Arbitražo tribunolas) 2013 m. gegužės 17 d. priėmė sprendimą Nuolatinio arbitražo teismo byloje Nr. 2011-05 pagal L. B. ieškinį Lietuvos Respublikai.

Pagal Tarptautinę sutartį bei 1976 m. Jungtinių Tautų Tarptautinės prekybos teisės komisijos arbitražo taisykles sudarytas Arbitražo tribunolas 2013 m. gegužės 17 d. priėmė sprendimą Nuolatinio arbitražo teismo byloje Nr. 2011-05, kuriuo Lietuvos Respublika įpareigota sumokėti pareiškėjui L. B. 341 785,90 euro arbitražo išlaidų, 3 344 336,97 euro atstovavimo ir teisinės pagalbos išlaidų bei palūkanas nuo priteistų sumų, skaičiuojamas nuo 2013 m. gegužės 17 d. ir nustatomas pagal euro

tarpbankinio skolinimo palūkanų trijų mėnesių normą, galiojančią 2013 m. gegužės 17 d., pridėjus dviejų procentų sudėtines pusmečio palūkanas, skaičiuojamas nuo 2013 m. gegužės 17 d.

Arbitražo tribunolas atskyrė pareiškėjo reikalavimus dėl AB „Alita“ akcijų paketo privatizavimo viešojo konkurso laimėjimo rezultatų panaikinimo ir nesuteikimo pareiškėjui teisės gauti naudą, susijusią su AB „Alita“ nuosavybe. Arbitražas nesutiko su tuo, kad VĮ Valstybės turto fondo įsakymas dėl konkurso rezultatų panaikinimo suteikė pareiškėjui galimybę reikšti ieškinį dėl žalos atlyginimo (negauto pelno), kurį buvo galima teikti, jeigu akcijų pirkimo sutartis būtų buvusi sudaryta. Arbitražo tribunolas konstatavo, kad vienintelis pagrįstas pareiškėjo reikalavimas byloje yra susijęs su ikisutartiniuose santykiuose prarasta galimybe. Bylą nagrinėjusi arbitrų kolegija konstatavo, kad ikisutartinėse derybose L. B. turi teisę prisiteisti tik tiesioginę žalą. Arbitražo tribunolas pažymėjo, kad negautas pelnas, pagrįstas suderintos akcijų pirkimo sutarties sudarymo prielaida, yra pernelyg atsietas ir spekuliatyvus, bei nurodė, kad Lietuvos Respublika pateikė pakankamai šią poziciją pagrindžiančios informacijos iš arbitražo teismų sprendimų ir doktrinos. Galiausiai Arbitražo tribunolas padarė išvadą, kad Lietuva pažeidė Tarptautinę sutartį ir turėtų atlyginti L. B. žalą, tačiau konstatavo, kad pareiškėjui jau buvo kompensuotos jo sumokėtos sumos. Dėl šios priežasties Arbitražo tribunolas sprendė, kad pareiškėjo reikalavimai dėl ieškinio priimtinumo, jurisdikcijos ir atsakomybės bei žalos atlyginimo principo pripažintini pagrįstais, taip pat nurodė, kad 80 procentų arbitražo proceso išlaidų, kurias patyrė pareiškėjas, turi padengti Lietuvos Respublika.

Pareiškėjas 2013 m. rugsėjo 5 d. kreipėsi į Lietuvos apeliacinį teismą, prašydamas pripažinti ir leisti vykdyti Lietuvos Respublikoje pirmiau nurodytą Arbitražo tribunolo sprendimą.

Lietuvos apeliaciniame teisme 2013 m. lapkričio 19 d. gautas abiejų šalių prašymas patvirtinti taikos sutartį.

II. Lietuvos apeliacinio teismo nutarties esmė

Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija 2013 m. gruodžio 17 d. nutartimi netenkino pareiškėjo L. B. prašymus pripažinti ir leisti vykdyti Lietuvos Respublikoje Arbitražo tribunolo 2013 m. gegužės 17 d. sprendimą byloje Nr. 2011-05 ir patvirtinti 2013 m. lapkričio 19 d. taikos sutartį, sudarytą Lietuvos Respublikos Vyriausybės, veikiančios per VĮ Valstybės turto fondą, ir L. B. dėl Arbitražo tribunolo 2013 m. gegužės 17 d. sprendimo pripažinimo.

Teisėjų kolegija sprendė, kad pareiškėjas, būdamas verslininkas, kuriam yra taikomi itin aukšti atidumo, rūpestingumo standartai, galėdamas konsultuotis su aukštos kvalifikacijos teisininkais, galėdamas įvertinti jo atžvilgiu valstybės atliktų neteisėtų veiksmų realius padarinius ir pasirinkti tinkamas savo teisių ir teisėtų interesų gynybos priemones, esant aiškioms tarptautinių komercinių investicinių arbitražų praktikos tendencijoms dėl galimybės priteisti netiesioginius nuostolius ikisutartiniuose santykiuose, privalėjo elgtis protingai, kaip sąžiningas verslininkas, veikiantis sąžiningų ketinimų principo pagrindu. Tačiau jis, Lietuvos Respublikos teismų sprendimų pagrindu gavęs tiesioginių su jo dalyvavimu AB „Alita“ privatizavimo konkurse susijusių nuostolių atlyginimą bei pažeidimo dėl ikisutartinių derybų nesąžiningo nutraukimo patvirtinimą, 2010 m. kovo 19 d. pranešimu apie arbitražą pradėjo arbitražo procesą prieš Lietuvos Respubliką, pareikšdamas ieškinį dėl 207 971 000 eurų (718 082 268,80 Lt) netiesioginių nuostolių atlyginimo, kurių atlyginimo, remiantis tarptautinių komercinių investicinių arbitražų praktika, tikėtis nebuvo jokio teisinio pagrindo, taip pažeidė sąžiningų ketinimų principą, kaip bendrąjį civilizuotų tautų pripažintą teisės principą, kaip, beje, ir bendrąjį sutarčių teisės principą, naudodamasis iš Tarptautinės sutarties 9 straipsnio kylančia teise į arbitražinį bylos nagrinėjimą tokiu neprotingu ir neproporcingu būdu. Teisėjų kolegija teigė, kad pareiškėjas, *ad hoc* arbitraže pareikšdamas tokio dydžio finansinį reikalavimą, kuris galiausiai net paties Arbitražo tribunolo buvo atmestas kaip nepagrįstas ir spekuliatyvus, Arbitražo tribunolui konstatavus, kad pareiškėjas jau yra gavęs tiesioginių nuostolių atlyginimą, pats siekė dirbtinai padidinti ginčo sumą. Toks naudojimasis teise į arbitražinį bylos nagrinėjimą neatitinka tarptautinio komercinio investicinio arbitražo esmės ir paskirties, be to, prieštarauja sąžiningų ketinimų principui ir teisingumo esmei. Dėl to pripažinimas ir leidimas vykdyti arbitražo sprendimo, priimto procese,

inicijuotame ieškovui veikiant prieš sąžiningų ketinimų principą, prieštarautų tarptautinei viešajai tvarkai. Priešingas aiškinimas, anot teisėjų kolegijos, reikštų, kad investuotojai, net ir gavę sąžiningą nuostolių atlyginimą nacionaliniuose teismuose, nagrinėjusiuose bylą laikantis visų sąžiningo proceso standartų, galėtų papildomai reikšti bet kokio pobūdžio reikalavimus tarptautiniuose arbitražuose ir gauti bylinėjimosi išlaidų atlyginimą net ir tais atvejais, kai jų reikalavimai pripažįstami visiškai nepagrįstais ir atmetami. Tokios galimybės egzistavimas motyvuotų suinteresuotus asmenis inicijuoti tarptautinio komercinio investicinio arbitražo procesus, turint tikslą, nesusijusį su tikrąja šio teisės instituto paskirtimi – užtikrinti investuotojui teisę į gynybą, kai jos dėl vienokių ar kitokių priežasčių negali užtikrinti nacionaliniai teismai. Taip *de facto* būtų įteisinamas *non bis in idem* principo pažeidimas, nes valstybė turėtų sumokėti investuotojui ne tik realiai sukeltos žalos atlyginimą, bet ir investuotojo inicijuoto galbūt neprotingo dydžio ar net *ad absurdum* reikalavimais dirbtinai pabranginto arbitražo proceso išlaidas, daug kartų viršijančias realią valstybės veiksmais sukeltą žalą. Tokia galimybe taip pat būtų paneigiamas valstybės suverenaus imuniteto principas, nes būtų visiškai paneigiama valstybės galimybė pačiai sąžiningai atlyginti savo neteisėtais veiksmais padarytą žalą. Bylinėjimasis, nepriklausomai nuo to, kokia institucija nagrinėja ginčą, negali būti savitikslis. To reikalauja universalieji teisės principai – teisingumo, protingumo, ekonomiškumo. Teismo vertinimu, šioje byloje susiklosčiusi faktinė situacija rodo, kad pareiškėjas, nacionaliniuose teismuose ir tarptautiniame komerciniame investiciniame arbitraže reikšdamas reikalavimą tuo pačiu faktiniu, tačiau skirtingais teisiniais ieškinio pagrindais, iš tiesų siekė ne teisingumo, kuris jau buvo įgyvendintas Lietuvos Respublikos teismų sprendimais, o piktnaudžiavo teise. Toks naudojimasis teise, kai jos įgyvendinimu siekiama sukelti kitam asmeniui žalos arba naudojamasi teise kitais tikslais, nei tie tikslai, kurių buvo siekiama užtikrinant asmeniui šią teisę, arba atvejai, kai asmens naudojimasis teise sukelia neproporcingus rezultatus, palyginti su rezultatais, kurių iš tiesų buvo siekiama, yra tipiškas elgesio, prieštaraujančio sąžiningų ketinimų principui, pavyzdys.

Nustatyta, kad nagrinėjamu atveju faktiškai susiklostė situacija, jog pareiškėjas, savo pažeistų teisių gynybai dėl tiesioginių nuostolių atlyginimo pasirinkdamas Lietuvos Respublikos teismus, savo teisę dėl netiesioginių nuotolių atlyginimo vėliau gynė tarptautiniame *ad hoc* arbitraže. Šie reikalavimai, nors savo esme ir nėra tapatūs, jų faktinis pagrindas iš esmės sutampa. Kadangi pareiškėjo pažeistų teisių gynimo Lietuvos Respublikos teismuose procesas buvo pirmesnis ir jo metu atsakovo Lietuvos Respublikos Vyriausybės veiksmai buvo pripažinti neteisėtais bei pripažinta pareiškėjo teisė į tiesioginių nuostolių atlyginimą, tai arbitražinio proceso inicijavimas, siekiant pakartotinio atsakovo veiksmų pripažinimo neteisėtais, reiškiant akivaizdžiai pagal tarptautinio arbitražo ir nacionalinių teismų praktiką nepagrįstą reikalavimą dėl netiesioginių nuostolių atlyginimo, vertintinas kaip nesąžiningas pareiškėjo naudojimasis Tarptautinės sutarties 9 straipsnio 3 dalies b punkte įtvirtinta teise dėl pažeistų teisių gynybos būdo. Dėl to teisėjų kolegija sprendė, kad, esant išvadai dėl nesąžiningo traktavimo draudimo principo pažeidimo Lietuvos Respublikos nacionalinių teismų sprendimuose, priteisiant pareiškėjui teisingą nuostolių atlyginimą, jam nebuvo pagrįsto būtinumo reikalauti, kad to paties teisės principo pažeidimas būtų konstatuotas dar ir arbitražo institucijos.

Teisėjų kolegija nurodė, kad pagrindas pripažinti, jog pareiškėjo ieškinys Arbitražo tribunolo sprendimu buvo iš dalies patenkintas, nes buvo konstatuotas pažeidimo faktas bei teisė į tiesioginių nuostolių atlyginimą, būtų tik tuo atveju, jeigu šis sprendimas būtų vertinamas autonomiškai, t. y. atskirai nuo kreipimosi dėl teisės gynimo Lietuvos Respublikos teismuose. Be to, materialinė pripažinto pagrįstu pareiškėjo reikalavimo, reikšto arbitraže, išraiška, atsižvelgiant į pareiškėjo reikalavimo, reikšto nacionaliniuose teismuose dydį, yra itin menka – arbitraže buvo pripažinta pagrįstu tik 0,24 proc. pareiškėjo reikšto finansinio reikalavimo. Nurodoma, kad neteisėti atsakovo veiksmai išnagrinėtoje arbitražo byloje buvo tik viena iš būtinųjų atsakovo atsakomybės dėl netiesioginių nuostolių atlyginimo taikymo sąlygų, o ne savarankiškas, savo esme naujas reikalavimas, kurio patenkinimas turėtų teisinę reikšmę ginčo šalių materialiųjų teisių ir pareigų atsiradimui. Taigi, vertinant pareiškėjo pasirinktų jo teisių gynybos būdų visumą apskritai, visi jo arbitraže pareikšti

reikalavimai buvo *de facto* atmesti. Ši aplinkybė yra itin svarbi bylinėjimosi išlaidų paskirstymo klausimui. Tarptautiniame komerciniame investiciniame arbitraže ir valstybių nacionalinėse teisinėse sistemose galioja skirtingi bylinėjimosi išlaidų paskirstymo šalims principai. Lietuvos apeliacinis teismas atkreipė dėmesį į tai, kad bylinėjimosi išlaidų paskirstymo šalims taisyklių pagrindu gali būti nustatyta bendroji tendencija – bylą laimėjusi šalis neatlygina pralaimėjusios šalies patirtų bylinėjimosi išlaidų. Ši aksioma vienija visus be išimties bylinėjimosi išlaidų paskirstymo metodus, todėl ši taisyklė gali būti laikoma taisykle, atspindinčia tarptautinę viešąją tvarką atitinkamoje srityje. Kadangi nagrinėjamoje byloje nustatyta, kad tik itin menka pareiškėjo reikalavimų dalis arbitražo procese buvo pripažinta pagrįsta, negana to, Arbitražo tribunolui konstatuojant, jog ji jau buvo sumokėta dar prieš pareiškėjui kreipiantis į arbitražą, šio užsienio arbitražo sprendimo pripažinimo procese Lietuvos apeliaciniam teismui konstatavus pareiškėjo sąžiningų ketinimų principo pažeidimą, kreipiantis į arbitražą nesant tam pagrįsto reikalo, teisėjų kolegijos vertinimu, egzistuoja pagrindas atsisakyti pripažinti ir leisti vykdyti Arbitražo tribunolo sprendimą dar ir dėl šios priežasties.

Teisėjų kolegija nurodė, kad sudaryti taikos sutartį šalys gali ir ne ordinariniame procese, kuriame sprendžiami klausimai dėl užsienio arbitražo sprendimo pripažinimo ir leidimo vykdyti. Tačiau pagal CPK 42 straipsnio 2 dalį teismas netvirtina šalių taikos sutarties, jeigu šis veiksmas prieštarauja imperatyviosioms įstatymo normoms ar viešajam interesui. Nustatyta, kad 2013 m. lapkričio 19 d. VĮ Valstybės turto fondo direktorė A. J. ir pareiškėjas L. B. sudarė taikos sutartį, kurioje numatyta, kad Lietuvos Respublikos Vyriausybė pripažįsta Arbitražo tribunolo sprendimą ir sutinka su L. B. prašymu. Lietuvos Respublikos Vyriausybė įsipareigojo ne vėliau kaip per 45 kalendorines dienas po Lietuvos apeliacinio teismo nutarties, kuria Lietuvos Respublikoje pripažįstamas Arbitražo tribunolo sprendimas ir patvirtinama šalių sudaryta taikos sutartis, įsiteisėjimo dienos pervesti į pareiškėjo banko sąskaitą Arbitražo tribunolo sprendimu L. B. naudai priteistas sumą – iš viso 3 686 122,87 euro. Pareiškėjas L. B. įsipareigojo atsisakyti Arbitražo tribunolo sprendimu priteistų palūkanų.

Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija sprendė, kad, atsižvelgiant į šioje civilinėje byloje nustatytą pagal Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Italijos Respublikos Vyriausybės 1994 m. gruodžio 1 d. sutartį dėl investicijų skatinimo ir apsaugos bei 1976 m. Jungtinių Tautų Tarptautinės prekybos teisės komisijos arbitražo taisykles sudaryto *ad hoc* Arbitražo tribunolo 2013 m. gegužės 17 d. sprendimo prieštaravimą viešajai tvarkai, Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir pareiškėjo sudarytą taikos sutartį, susijusią su šiuo užsienio arbitražo sprendimu, atsisakoma tvirtinti dėl šios taikos sutarties prieštaravimo viešajam interesui.

II. Kasacinio skundo ir atsiliepimo į jį teisiniai argumentai

Kasaciniu skundu pareiškėjas L. B. prašo panaikinti Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. gruodžio 17 d. nutartį ir priimti naują nutartį, patenkinant jo prašymą pripažinti ir leisti vykdyti užsienio arbitražo sprendimą, o jeigu būtų nuspręsta nepriimti nutarties dėl pareiškėjo prašymo patenkinimo – perduoti bylą iš naujo nagrinėti Lietuvos apeliaciniam teismui. Kasacinis skundas grindžiamas šiais argumentais:

1. *Dėl viešosios tvarkos pažeidimo aiškinimo*. Tarptautinės sutarties ir tarptautinės viešosios teisės laikymasis ir jos tinkamas vykdymas, t. y. teisėtas ieškinio investiciniame arbitraže inicijavimas, negali būti pagrindu pripažinti viešosios tvarkos pažeidimą Niujorko konvencijos prasme ir atsisakyti pripažinti ir vykdyti Arbitražo tribunolo sprendimą. Kasatorius kreipėsi į investicinį arbitražą remdamasis Investicijų sutartimi. Tarptautinių sutarčių taikymas ir laikymasis negali būti laikomas prieštaravimu viešajai tvarkai. Arbitražo tribunolas nagrinėjęs kasatoriaus ieškinį investiciniame arbitraže nenustatė investicinės Sutarties ar tarptautinės viešosios teisės pažeidimo dėl kasatoriaus kreipimosi į investicinį arbitražą pagal Investicijų sutarties 9 straipsnio 3 dalies nuostatą, nes tokiu atveju būtų ieškinio nepriėmęs arba pareiškęs, jog jis neturi jurisdikcijos nagrinėti kasatoriaus ieškinį. Arbitražo teismo sprendimo pripažinimo ir leidimo vykdyti procedūroje viešoji tvarka turi būti

suprantama siauriau nei nacionalinė viešoji tvarka ir turi būti aiškinama atsižvelgiant į tarptautinį Niujorko konvencijos pobūdį bei jos siekiamus tikslus. Dėl to teismo nutarties išvados dėl tarptautinės viešosios tvarkos pažeidimo, paremtos nacionalinėmis teisės normomis ir nacionaliniais teismų sprendimais, prieštarauja Niujorko konvencijoje įtvirtintai tarptautinės viešosios tvarkos sampratai. Būdami fakto klausimais tarptautinio investicinio ginčo prasme, nei nacionalinės teisės normos, nei teismų praktika nenustato ribojimo investuotojui reikalauti netiesioginių nuostolių po to, kai buvo priteisti tiesioginiai nuostoliai. Net jeigu toks draudimas ir egzistuotų, akivaizdu, kad privatinės teisės normos nėra tapačios tarptautinės viešosios teisės šaltiniams, todėl negalėtų ir neturėtų būti taikomos, sprendžiant tarptautinį investicinį ginčą. Kasatorius turi tarptautinių teisės normų užtikrintą teisę ginti savo teises investiciniame arbitraže po tiesioginių nuostolių kompensavimo nacionaliniame teisme. Investicinis arbitražas suformuojamas tam, kad nustatytų, ar buvo padarytas tarptautinės teisės pažeidimas, ar tokio pažeidimo nebuvo padaryta, o žalos (tiesioginės ar netiesioginės) klausimas yra išvestinis, sprendžiamas tik nustačius pažeidimą. Teismo nutartyje išvardyta investicinių arbitražų praktika taip pat negali lemti draudimo reikalauti netiesioginių nuostolių priteisimo investiciniame arbitraže, nes investicinio arbitražo procese neegzistuoja precedentas ir kiekvienas ginčas yra sprendžiamas atskirai ir unikaliai. Lietuvos apeliacinis teismas konstatuodamas viešosios tvarkos pažeidimą nepagrįstai taikė komercinio arbitražo principus investicinio arbitražo atžvilgiu.

2. *Dėl Investicijų sutarties 9 straipsnio ir investicinio arbitražo esmės aiškinimo*. Teismas savo iniciatyva skundžiamoje nutartyje neteisėtai ir nepagrįstai sutapatino procesus Lietuvos Respublikos teismuose ir investicinio arbitražo procesą, kurie savo esme, teisiniu pagrindu ir išvadomis yra visiškai skirtingi. Investicinės sutarties 9 straipsnyje nustatyta investuotojo teisė perduoti ginčą spręsti investiciniame arbitraže. Jeigu investuotojas ir kreiptųsi į Lietuvos Respublikos teismus remdamasis tarptautine teise, t. y. dvišale investicijų sutartimi, dėl žalos sukeltos neteisėtais valstybės ar valstybės institucijų veiksmais, tada tokia byla būtų teisminga administraciniams teismams, o ne bendrosios kompetencijos teismams. Investicinio arbitražo pagrindinis tikslas yra ne atlyginti žalą, bet apsaugoti užsienio investuotoją nuo tarptautinės teisės pažeidimo bei ištirti ir konstatuoti tokį pažeidimą. Nors atsakovas rėmėsi piktnaudžiavimo aplinkybe, tačiau arbitražas kasatoriaus piktnaudžiavimo nenustatė.

3. *Dėl Arbitražo tribunolo sprendimo peržiūrėjimo negalimumo*. Nacionalinės teisės normos ir nacionalinių teismų sprendimai investiciniame arbitraže yra tik fakto klausimai, kurių (kaip faktų) įtaka buvo nagrinėjama priimant Arbitražo tribunolo sprendimą ir kuriuos, pažeisdamas CPK 810 straipsnio 4 dalį, iš naujo vertino ir analizavo Lietuvos apeliacinis teismas, priimdamas skundžiamą nutartį. Teismas nepagrįstai iš naujo kėlė atsakovo arbitraže jau keltą klausimą ir analizavo kasatoriaus sąžiningumą dėl kreipimosi i investicinį arbitražą. Taip pat iš naujo buvo analizuotos bylinėjimosi išlaidų paskirstymo investiciniame arbitraže taisyklės ir konstatuota, kad Arbitražo tribunolas neturėjo teisės priteisti kasatoriui bylinėjimosi išlaidų. Vien tas faktas, kad Arbitražo tribunolas priteisė kasatoriui iš atsakovo 80 proc. bylinėjimosi išlaidų įrodo, kad kasatoriaus ieškinys buvo visiškai pagrįstas ir pareikštas teisėtai, t. y. nepiktnaudžiaujant savo teisėmis, garantuotomis ir apsaugotomis tarptautinės viešosios teisės. Taisyklė, kad pralaimėjusi šalis atlygina bylinėjimosi išlaidas, yra nusistovėjusi investicinio arbitražo praktikoje ir nėra kvestionuojama investicinių arbitražo tribunolų. Nors kasatoriaus ieškinys dėl netiesioginių nuostolių buvo atmestas, akivaizdu, kad didžioji dauguma (80 proc.) kasatoriaus reikalavimų investiciniame arbitraže buvo patenkinti. Nesutiktina ir su Lietuvos apeliacinio teismo išvada dėl bylinėjimosi išlaidų „neprotingo dydžio ar net *ad absurdum* reikalavimais dirbtinai pabranginto arbitražo proceso“, nes priteistos bylinėjimosi išlaidos visiškai atitinka ir analogiškose investicinio arbitražo bylose priteisiamas sumas bei nusistovėjusią investicinių arbitražų praktiką. Teismas netiesiogiai pripažino atsakovą laimėtoju visiškai ignoruodamas tarptautinio investicinio arbitražo stadijas, esminius tikslus ir paskirtį, bei pakeisdamas Arbitražo tribunolo sprendimą. Niujorko konvencijos 5 straipsnio 2 dalies nuostatos nesuteikia teisės Lietuvos Respublikos vardu veikiančiam teismui panaudoti argumentų, kurių atsakovas nenaudojo investicinio arbitražo proceso metu. Be to, Vyriausybė, įpareigota garantuoti viešosios tvarkos apsaugą ir įgyvendinimą nelaikė, kad Arbitražo tribunolo sprendimas, kurį pati vykdė, turi bet kokios įtakos

tarptautinei viešajai tvarkai. Bylą nagrinėjęs teismas veikė kaip atsakovo advokatas, kuris, net ir pačiam atsakovui pripažįstant Arbitražo sprendimo teisinę galią, *inter alia* atitiktį viešosios tvarkos imperatyvui, ėmėsi neteisėtų priemonių ir „sukūrė“ savo iniciatyva pagrindą, kuriuo atsisakė pripažinti ir leisti vykdyti Arbitražo tribunolo sprendimą.

4. *Dėl teismo pareigos būti aktyviam ir motyvuoti teismo sprendimą*. Teismas argumentuodamas netiesioginių nuostolių ikisutartiniuose santykiuose negalimumą rėmėsi šalių nesiremtais užsienio arbitražo tribunolų sprendimais, kurie yra rašytiniai įrodymai CPK prasme. Taigi teismas nagrinėjamoje byloje savo iniciatyva surinkęs rašytinius įrodymus bei, apie tokį įrodymų surinkimą neinformavęs bylos šalių bei nesuteikęs teisės šalims dėl to pasisakyti, šiais rašytiniais įrodymais grindė skundžiamą nutartį. Teismo pareiga veikti *ex officio* atsiranda tik tada, kai byloje dalyvaujantis asmuo įrodo aplinkybes, sudarančias pagrindą teismui veikti savo iniciatyva. Teismo teisė ir (ar) pareiga savo iniciatyva rinkti įrodymus bylose dėl užsienio arbitražo sprendimo pripažinimo nėra nustatyta. Nagrinėjamos bylos medžiagoje nėra procesinio sprendimo, kurio pagrindu teismas prie bylos medžiagos surinko nurodytus įrodymus – užsienio tribunolų sprendimus, tačiau CPK reikalauja, kad *inter alia* dokumentai į bylą būtų renkami teismo procesinio sprendimo pagrindu (CPK 290 straipsnio 1 dalis) bei pridedami prie bylos rezoliucija (CPK 115 straipsnio 1 dalis) arba nutartimi (CPK 290 straipsnio 6 dalis). Apie tokį teismo procesinį sprendimą privaloma informuoti byloje dalyvaujančius asmenis (CPK 133 straipsnio 1 dalis). Teismo pareiga nustatyti aplinkybes *ex officio* suponuoja pareigą gauti šalių paaiškinimus dėl aplinkybių, kurias teismas *ex officio* nustatinėja (CPK 41 straipsnio 1 dalis, 133 straipsnio 1 dalis). Tik taip šalis įgyja galimybę ginti savo poziciją. Dėl to toks teismo veikimas savo iniciatyva yra neteisėtas ir sudaro savarankišką pagrindą nutartį panaikinti. Teismas nusprendęs pasinaudoti galimybe taikyti viešosios tvarkos institutą apie tai turėjo informuoti bylos šalis ir suteikti joms teisę būti išklausytoms.

5. *Dėl arbitražo tribunolų sprendimų precedentų taikymo*. Teismas išvadą, kad kasatorius piktnaudžiavo savo teise kreipdamasis dėl ginčo išsprendimo į arbitražą ir Arbitražo tribunolo sprendimas prieštarauja viešajai tvarkai, priėmė remdamasis tarptautinių komercinių investicinių arbitražų praktikos analogiško pobūdžio bylose. Tai *de facto* bylą nagrinėjęs teismas investicinių arbitražų sprendimus prilygino precedentams, suformuotiems analogiško pobūdžio bylose. Investiciniame arbitraže nėra precedentų sistemos ir kiekvienu atveju visi klausimai, susiję su investiciniame arbitraže nagrinėjama byla, yra sprendžiami savarankiškai, iš naujo, pagal tos bylos medžiagą bei toje byloje suformuoto arbitražo tribunolo narių (arbitrų) nešališką ir nepriklausomą vidinį įsitikinimą. Investicinius ginčus arbitražo tvarka nagrinėjantys tribunolai neprivalo laikytis ankstesnių kitų tribunolų priimtų sprendimų, visi tribunolai sudaromi *ad hoc* ir skirti konkrečiai bylai nagrinėti. Be to tendencijos formuojamoje praktikoje, taip pat ir teismų precedentai, gali keistis. Vien ta aplinkybė, kad yra kitokios praktikos, nei kasatorius pareiškė reikalavimą investiciniame arbitraže, nereiškia jo piktnaudžiavimo teise reikšti ieškinį. Teismas nenurodė nė vieno teismo sprendimo dėl analogiško Niujorko konvencijos 5 straipsnio 2 dalies a punkto taikymo.

Atsiliepimu į kasacinį skundą suinteresuotas asmuo Lietuvos Respublika, atstovaujama VĮ Valstybės turto fondo, nurodo, kad pripažįsta *ad hoc* Arbitražo tribunolo 2013 m. gegužės 17 d. sprendimą ir siekia ginčą išspręsti taikiai pagal šalių pasirašytą taikos sutartį.

Teisėjų kolegija

k o n s t a t u o j a :

IV. Kasacinio teismo argumentai ir išaiškinimai

Nagrinėjamoje byloje sprendžiama dėl užsienio arbitražo sprendimo pripažinimo ir taikos sutarties tarp arbitražo proceso šalių tvirtinimo, nagrinėjant šalies prašymą pripažinti užsienio arbitražo sprendimą. Byloje keliami teisės klausimai dėl viešosios tvarkos pažeidimo, kaip pagrindo atsisakyti pripažinti užsienio arbitražo sprendimą, aiškinimo ir taikymo, taip pat dėl užsienio arbitražo sprendimą pripažįstančio teismo kontrolės ribų, susijusių su arbitražo proceso šalies elgesio vertinimu procese, kuriame priimtą sprendimą siekiama pripažinti Lietuvos Respublikoje.

Dėl viešosios tvarkos pažeidimo aiškinimo ir arbitražo teismo sprendimo peržiūrėjimo negalimumo

Arbitražas yra visuotinai pripažintas alternatyvus ginčų sprendimo būdas, lygiavertis ginčų sprendimui nacionaliniuose teismuose. Šios alternatyvios jurisdikcijos pagrindas yra šalių laisva valia sudarytas susitarimas perduoti konkrečius ginčus nagrinėti arbitražo teismui, kuriuo šalys ne tik suteikia teisę jų ginčą nagrinėti arbitrams, apsisprendžia dėl arbitraže galimų spręsti ginčo dalykų ir ginčų sprendimui taikytinų taisyklių, bet kartu ir atsisako teisės dėl arbitražiniame susitarime nurodytų ginčų nagrinėjimo kreiptis į bet kurios valstybės teismus. Taigi arbitražo jurisdikcija pagrįsta šalių dispozityvumo ir sutarčių privalomumo principais, ji suteikia šalims galimybę perduoti ginčą nagrinėti šalių pasirinktiems profesionalams. Valstybei teisės aktais įtvirtinus galimybę šalims pasirinkti alternatyvų ginčo sprendimų būdą, šalims sukuriami pagrįsti pasitikėjimo tokiu ginčo sprendimo būdu lūkesčiai, pirmiausia apimantys tai, kad arbitražo teismų priimti sprendimai bus gerbiami ir vykdomi, taigi arbitražų teismų sprendimai gali būti peržiūrimi tik išskirtiniais atvejais, kai vienareikšmiškai pažeistos fundamentalios vertybės, priešingu atveju būtų paneigiama arbitražo, kaip alternatyvaus ginčų sprendimo būdo, esmė.

Užsienio arbitražo sprendimo pripažinimas yra teisinės galios šiam sprendimui suteikimas Lietuvos Respublikoje, jo prilyginimas nacionalinio teismo ar arbitražo sprendimui. Tik pripažintas užsienio arbitražo sprendimas sukelia teisinius padarinius Lietuvos Respublikoje, įgyja *res judicata* galią ir gali būti vykdomas (CPK 809 straipsnio 1 dalis, Komercinio arbitražo įstatymo 51 straipsnio 4 dalis). Lietuvos Respublikoje užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo sąlygas nustato 1958 m. Niujorko konvencija dėl užsienio teismų ir arbitražų sprendimų pripažinimo ir vykdymo (toliau – Niujorko konvencija) (CPK 810 straipsnio 6 dalis, Komercinio arbitražo įstatymo 51 straipsnio 1 dalis).

Pažymėtina, kad tiek pagal galiojančias CPK ir Komercinio arbitražo įstatymo nuostatas, tiek pagal suformuotą Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisės aiškinimo ir taikymo praktiką, teismui, sprendžiančiam užsienio arbitražo sprendimo pripažinimo ir leidimo tokį sprendimą vykdyti klausimus, suteiktos aiškiai apibrėžtos arbitražo teismo sprendimo tikrinimo galios. Pirma, Niujorko konvencijos V straipsnyje numatytas baigtinis galimų arbitražo teismo sprendimo nepripažinimo pagrindų sąrašas, todėl užsienio arbitražo sprendimų pripažinimas reiškia Niujorko konvencijos V straipsnyje įtvirtintų pagrindų buvimo ar nebuvimo patikrinimą (žr. pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2002 m. sausio 21 d. nutartį, priimtą civilinėje byloje *pagal Šveicarijos įmonės „Apatit Fertlizers S. A.“ pareiškimą*, bylos Nr. 3K-3-145/2002, 2011 m. liepos 8 d. nutartį, priimtą civilinėje byloje pagal *Latvijos įmonės SIA „Bolderaja Ltd“*, bylos Nr. 3K-3-323/2011). Antra, net ir vertinant arbitražo teismo sprendimą Niujorko konvencijos V straipsnyje išvardytais pagrindais, teismo atliekamas vertinimas jokiais atvejais negali būti toks išsamus, kad prilygtų arbitražo teismo sprendimo ar kai kurių jame nagrinėtų klausimų peržiūrėjimui iš esmės. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra nustatęs aiškias arbitražo teismo sprendimo vertinimo atitikties viešajai tvarkai ribas, pagal kurias, vertindamas prašomą pripažinti arbitražo teismo sprendimą Niujorko konvencijos V straipsnyje nurodytu viešosios tvarkos pagrindu, teismas nesprendžia, ar arbitražo teismas tinkamai nustatė faktines aplinkybes ir tinkamai jas vertino, nenagrinėja, kaip buvo tiriami įrodymai arbitražo procese, taip pat nevertina, ar tinkamai buvo taikytos proceso ir

materialiosios teisės normos (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. liepos 13 d. nutartis, priimta civilinėje byloje UAB *„Imlitex“ v. UAB „Varėnos pienelis“*, bylos Nr. 3K-3-370/2012). Taigi teismas, nagrinėjantis arbitražo teismo sprendimo pripažinimo ir leidimo vykdyti klausimą, neturi teisės nagrinėti bylą iš esmės, aiškintis, ar arbitrai teisingai nustatė faktines bylos aplinkybes, ar teisingai ištyrė bei įvertino įrodymus, ar tinkamai taikė teisės normas ir pan.

Teisėjų kolegija pažymi, kad bendrasis draudimas atliekant užsienio arbitražo sprendimo pripažinimo procedūrą peržiūrėti sprendimą iš esmės (pranc. *révision au fond*) išreiškia arbitražo, kaip alternatyvaus valstybiniams teismams ginčų sprendimo būdo, esmę. Toks peržiūrėjimas reikštų, kad, nepaisant to, jog šalių ginčas išspręstas jų pasirinktu būdu, vėliau atliekama visapusiška teisminė kontrolė pakeistų alternatyvioje jurisdikcijoje priimtą sprendimą. Galimybė peržiūrėti arbitražo sprendimą paneigtų sutartinį ir privatų arbitražo procedūros pobūdį bei neleistų šalims pasinaudoti tais privalumais, kurių šalys siekė perduodamos ginčą spręsti arbitražui. Kaip yra pažymėjęs Europos Sąjungos Teisingumo Teismas, efektyvaus arbitražo interesus atitinka tai, kad arbitražo sprendimų peržiūrėjimas turėtų būti ribotos apimties ir kad sprendimo panaikinimas ar atsisakymas jį pripažinti būtų galimas tik išskirtinėmis aplinkybėmis (1999 m. birželio 1 d. sprendimas byloje C-126/97 *Eco Swiss China Time Ltd*).

Tačiau šis draudimas nereiškia, kad teismas arbitražo sprendimo pripažinimo procese neturi susipažinti su arbitražo sprendimo turiniu ir išanalizuoti jo motyvus, siekiant įsitikinti, ar neegzistuoja Niujorko konvencijoje nustatyti arbitražo sprendimo nepripažinimo pagrindai. Draudimas iš esmės peržiūrėti užsienio arbitražo sprendimą ir teismo pareiga patikrinti atsisakymo pripažinti tokį sprendimą pagrindų buvimą sistemiškai dera ir vienas kitam neprieštarauja, nes atlikdamas tokią patikrą teismas negali pakeisti arbitražo nustatytų faktinių aplinkybių kitomis aplinkybėmis bei atlikti kitokią tų aplinkybių teisinę kvalifikaciją, nei ją atliko arbitražo teismas. Kartu šalių pasirinktas ginčo sprendimo būdas arbitražu neturėtų sukurti sąlygų pažeisti fundamentalias viešosios tvarkos taisykles, todėl užsienio arbitražo sprendimo analizė galima tokia apimtimi, kiek ji skirta įvertinti galimą viešosios tvarkos pažeidimą. Jei viešosios tvarkos pažeidimas negali būti visapusiškai įvertintas vien susipažinus su arbitražo sprendimo turiniu ir šį pažeidimą lemia arbitražo neanalizuotos aplinkybės bei jo netirti įrodymai, sprendimo pripažinimą atliekantis teismas gali įtraukti į savo vertinimą faktus, kurių nevertino arbitražas, priimdamas sprendimą, ir tirti įrodymus, kurių jis netyrė (pvz., siekdamas nustatyti šalių arba arbitrų neteisėtą elgesį, sudarantį viešosios tvarkos pažeidimo sudėtį).

Iš Niujorko konvencijos V straipsnyje nurodytų galimų užsienio arbitražo sprendimo nepripažinimo pagrindų tik minėto straipsnio 2 dalyje esančiais aspektais teismas gali tikrinti arbitražo teismo sprendimą *ex officio*, kai šio klausimo nekelia asmuo, prieš kurį nukreiptas arbitražo teismo sprendimas. Tai užsienio arbitražo teismo sprendimo pripažinimo ir leidimo vykdyti klausimus sprendžiantis teismas patikrina nepriklausomai nuo to, ar šalis, prieš kurią nukreiptas užsienio arbitražo sprendimas jais remiasi (žr. pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2002 m. sausio 21 d. nutartį, priimtą civilinėje byloje pagal *Šveicarijos įmonės „Apatit Fertlizers S. A.“* pareiškimą, bylos Nr. 3K-3-145/2002; 2002 m. sausio 21 d. nutartis, priimta civilinėje byloje pagal *Šveicarijos įmonės „Apatit Fertlizers S. A.“* pareiškimą, bylos Nr. 3K-3-146/2002; 2011 m. liepos 8 d. nutartis, priimta civilinėje byloje pagal pareiškėjo *Latvijos įmonės SIA „Bolderaja Ltd“* prašymą, bylos Nr. 3K-3-323/2011). Būtent tokia situacija yra susiklosčiusi ir nagrinėjamoje byloje.

Niujorko konvencijos V straipsnio 2 dalies a punkte nurodyta, kad arbitražo teismo sprendimą pripažinti ir vykdyti gali būti atsisakoma, kai ginčo objektas pagal šalies, kurioje prašoma pripažinti ir vykdyti arbitražo teismo sprendimą, įstatymus negali būti arbitražo dalyku. Lietuvos apeliacinis teismas tokių aplinkybių nenustatė ir šio atsisakymo pripažinti arbitražo teismo sprendimą pagrindo buvimas nėra keliamas kasaciniu skundu. Vadovaujantis Niujorko konvencijos V straipsnio 2 dalies b punktu, užsienio arbitražo sprendimą gali būti atsisakoma pripažinti ir leisti vykdyti tuo atveju, kai to sprendimo pripažinimas ir vykdymas prieštarauja šios šalies viešajai tvarkai. Lietuvos Aukščiausiasis

Teismas nuosekliai formuojamoje teisės aiškinimo ir taikymo praktikoje yra nurodęs, kad sąvoka „viešoji tvarka“ tarptautinio arbitražo doktrinoje ir praktikoje aiškinama kaip tarptautinė viešoji tvarka, apimanti fundamentalius sąžiningo proceso principus, taip pat imperatyviąsias teisės normas, įtvirtinančias pagrindinius ir visuotinai pripažintus teisės principus (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. lapkričio 17 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *A. V. IĮ v. K. C. firma „Schwarz“*, bylos Nr. 3K-3-612/2004; 2006 m. kovo 7 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Kipre registruota įmonė *Duke Investment Limited v. Kaliningrado sritis ir Kaliningrado srities regioninis vystymo fondas,* bylos *Nr. 3K-7-179/2006*; kt.). Dėl to ne bet koks prieštaravimas imperatyviosioms Lietuvos Respublikos teisės normoms gali būti pakankamas pagrindas atsisakyti pripažinti užsienio arbitražo sprendimą. Viešosios tvarkos pažeidimu pripažįstami atvejai, kai nustatoma, kad užsienio arbitražo sprendimo pripažinimas ir vykdymas prieštarautų Konstitucijos įtvirtintiems pagrindiniams teisės principams ir moralės normoms, pripažįstamiems tarptautiniu mastu, taip pat kai arbitražo sprendimas ar arbitražinis susitarimas išgautas prievarta, apgaule ar grasinimu ir kt. (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. rugsėjo 30 d. nutartis, priimta civilinėje byloje pagal *Baltarusijos Respublikos Prezidento reikalų valdybos valstybinės gamybos ir prekybos unitarinės įmonės „Belaja Rus“ pareiškimą,* bylos Nr. 3K-3-443/2008).

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas savo praktikoje yra pažymėjęs, kad užsienio teismų sprendimai gali būti naudingi lyginamuoju aspektu, ypač tarptautinių sutarčių taikymo praktikai (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. gegužės 29 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *UAB „Darvydas“ v. J. K. IĮ „Banga“ ir kt*., bylos Nr. 3K-3-227/2012; 2014 m. vasario 11 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *UAB „Agrokoncernas“ v. EPA Pumpen und Abwasseranlagen Vertriebs GmbH ir Erich Stallkamp ESTA GmbH,* bylos Nr. 3K-3-32/2014), todėl, atsižvelgiant į Niujorko konvencijos tarptautinį pobūdį, tikslinga įvertinti šioje konvencijoje minimos „viešosios tvarkos“ sąvokos aiškinimą užsienio teismų sprendimuose, kuriuose analizuojama arbitražo teismo sprendimo atitiktis viešajai tvarkai šio sprendimo pripažinimo ir leidimo vykdyti kontekste. Užsienio teismų praktikoje prieštaraujančiais viešajai tvarkai laikyti tokie užsienio arbitražų sprendimai, kuriuose arbitražo teismas priėmė sprendimą dėl šalių teisių ir pareigų, kylančių iš sutarties, kurios tikslas yra neteisėtas (pavyzdžiui, prekių gabenimo kontrabanda), taip pat tais atvejais, kai iš arbitražo teismo sprendimo aiškiai matyti, kad abi sutarties šalys ar viena iš šalių elgėsi priešingai tarptautinei viešajai tvarkai (pavyzdžiui, vykdė savo veiklą apgaule, papirkdama valstybės pareigūnus, siekdama neteisėtai pasinaudoti ar pasinaudodama užsienio valstybės diplomatinių ryšių kanalais). Kitaip tariant, prieštaraujančiais viešajai tvarkai laikyti tokie arbitražo teismo sprendimai, kai iš paties sprendimo akivaizdu, kad šalys sudarė sutartį ir veikė neteisėtais tikslais, o tokie šalių ketinimai ir veiksmai negali būti ginami (žr. pvz., Jungtinės Karalystės Apeliacinio teismo 1998 m. vasario 19 d. sprendimą *Solemany v. Solemany*). Tai, kad viešajai tvarkai prieštarautų arbitražo teismo sprendimai, kuriuose sprendžiama dėl šalių teisių ir pareigų, kylančių iš neteisėtos sutarties, arba kai iš arbitražo teismo sprendimo aiškiai matyti neteisėta šalių veikla, tokia kaip pareigūnų papirkinėjimas ar kitokios korupcijos apraiškos, sutiko ir kitų užsienio valstybių teismai (žr. pvz., Paryžiaus apeliacinio teismo 1994 m. sprendimą *European Gas Turbines SA v. Westman International Ltd.,* Tailando Aukščiausiojo Teismo sprendimą byloje Nr. 7277/2549.) Prieštaraujančiais viešajai tvarkai užsienio teismuose pripažinti arbitražo teismų sprendimai, kai kilo akivaizdžių abejonių dėl arbitrų nepriklausomumo. Pavyzdžiui, kai ginčo šalys dėl tarpusavyje susijusių klausimų inicijavo kelis arbitražo teismų procesus ir vienas iš arbitrų dalyvavo abiejuose procesuose, o arbitražo teismo sprendimo pripažinimo stadijoje paaiškėjo, kad jis antrajam arbitražo teismui atskleidė (klaidingą) informaciją, kurią sužinojo nagrinėjant ginčą pirmajame arbitraže ir tai galimai turėjo įtakos antrajam arbitražo teismui priimant sprendimą (žr. pvz.,1998 m. kovo 24 d. Prancūzijos kasacinio teismo sprendimą byloje *Excelsior Film TV*, kurioje paliktas nepakeistas Prancūzijos apeliacinio teismo sprendimas). Kanados teismuose palaikomas toks viešosios tvarkos Niujorko konvencijos V straipsnio 2 dalies b punkto prasme aiškinimas – viešoji tvarka, kaip ji suprantama Niujorko konvencijoje ir daugelyje kitų tarptautinių sutarčių, apima esminius materialiosios ir proceso teisės bei teisingumo

principus. Dėl to tokie atvejai, kaip korupcija, kyšio davimas ar ėmimas, apgaulė ar panašūs, gali būti laikomi pagrindu atsisakyti pripažinti užsienio arbitražo sprendimą (žr. pvz., 2011 m. birželio 24 d. sprendimą *Subway Franchise Systems of Canada Ltd. v. Laich*, 1992 m. vasario 13 d. sprendimą *Schreter v. Gasmac Inc*.; 1993 m. kovo 12 d. Ontario teismo sprendimą *Arcata Graphics Buffalo Ltd. v. Movie Corp*.). Analogiškai viešoji tvarka, kaip pagrindiniai ir esminiai moralės bei teisingumo principai, aiškinama ir Jungtinių Amerikos Valstijų teismuose. Prieštaraujančiais viešajai tvarkai gali būti pripažįstami tokie arbitražo teismų sprendimai, kurie atmeta ar paneigia tai, kas yra teisėta ir teisinga (žr. pvz., JAV Antrosios grandies Apeliacinio teismo 1974 m. gruodžio 23 d. sprendimą byloje *Parsons & Whittemore Overseas Co., Inc. v. Societe Generale De L'Industrie Du Papier (RAKTA) 508 F.2d 969 (1974)*).

Priešingai, dėl įpareigojimo padengti kitos šalies patirtas bylinėjimosi išlaidas ir tokių išlaidų dydžio Miuncheno aukštesnysis žemės teismas nurodė, kad nėra pagrindo svarstyti apie tokio sprendimo prieštaravimą viešajai tvarkai Niujorko konvencijos V straipsnio 2 dalies prasme, nes arbitražo teismas turi reikšmingą diskreciją dėl išlaidų priteisimo, o leidimą vykdyti suteikiantis teismo senatas yra saistomas draudimo atlikti *révision au fond* (Miuncheno aukštesniojo žemės teismo 2012 m. birželio 21 d. sprendimas, bylos Nr. 34 Sch 4/12).

Taigi tiek Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika „viešosios tvarkos“ sąvokos, kaip ji suprantama Niujorko konvencijos V straipsnio 2 dalies b punkto prasme, aiškinimo aspektu, tiek ir užsienio teismų praktika iš esmės sutampa ir lemia itin siaurą tarptautinės viešosios tvarkos išlygos aiškinimą. Dėl to nagrinėjamos bylos atveju užsienio arbitražo sprendimo atitiktis viešajai tvarkai turi būti įvertinta atsižvelgiant į pirmiau išdėstytus principus.

Dėl sąžiningumo principo aiškinimo vertinant arbitražo teismo sprendimo galimą prieštaravimą viešajai tvarkai Niujorko konvencijos V straipsnio 2 dalies b punkto prasme

Teisėjų kolegija sutinka, kad sąžiningų ketinimų principas yra bendrasis tarptautinis civilinės teisės principas, kaip tą itin išsamiai ir nuosekliai savo nutartyje pagrindė Lietuvos apeliacinis teismas, ir kad šalies sąžiningumas išskirtiniais atvejais galėtų būti laikomas tarptautinės viešosios tvarkos elementu Niujorko konvencijos V straipsnio 2 dalies b punkto prasme. Vis dėlto teisėjų kolegija pažymi, kad spendžiant užsienio arbitražo sprendimo pripažinimo klausimą toks sąžiningumas turėtų būti suprantamas ir aiškinamas ne plačiai – kaip bendras nepakankamas asmens atidumas ar rūpestingumas, o siaurai – kaip sąmoningas asmens kėsinimasis į fundamentaliausias vertybes – apgaulė, korupcija, kita akivaizdžiai neteisėta veika. Tokį aiškinimą lemia ir arbitražo, kaip alternatyvaus tarptautinio ginčų sprendimo būdo, specifika, be kita ko ir tai, kad arbitražinio susitarimo tikslas – atsisakyti bet kurios valstybės teismų jurisdikcijos ir perduoti konkretų ginčą spręsti arbitražui (žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. kovo 5 d. nutartį, priimtą civilinėje byloje *VĮ Klaipėdos valstybinio jūrų uosto direkcija v. Belgijos įmonė „Hydro Soil Services NV“*, bylos Nr. 3K-3-62/2007; kt.). Taigi sąžiningumo principo pažeidimas, tikrinant užsienio arbitražo sprendimo atitiktį viešajai tvarkai, galėtų būti konstatuojamas tik tuo atveju, jei toks pažeidimas būtų visiškai akivaizdus ir nekeliantis abejonių, o pagal nagrinėjamos bylos aplinkybes nėra pagrindo tokiam asmens nesąžiningumui konstatuoti.

Prie tokios išvados teisėjų kolegija prieina vertindama nagrinėjamos bylos aplinkybių visumą.

Visų pirma pažymėtina, kad pagal Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Italijos Respublikos Vyriausybės 1994 m. gruodžio 1 d. pasirašytos sutarties „Dėl investicijų skatinimo apsaugos“ (toliau – Tarptautinė sutartis), įsigaliojusios 1997 m. balandžio 15 d. 9 straipsnį, ginčai galintys kilti tarp vienos iš Susitariančiųjų Šalių ir kitos Susitariančiosios Šalies investuotojų dėl investicijų, kiek įmanoma yra sprendžiami draugiškai, o jeigu tokie ginčai negali būti išspręsti draugiškai, tai suinteresuotas investuotojas savo pasirinkimu gali perduoti ginčą spręsti pasirinktinai: Susitariančiosios Šalies teismui, turinčiam jurisdikciją; *ad hoc* arbitražo teismui pagal Jungtinių Tautų tarptautinės prekybos teisės komisijos (UNCITRAL) arbitražo taisykles; arba Tarptautiniam investicinių ginčų sprendimo

centrui, kuris atliktų arbitražo procedūras pagal 1965 m. kovo 18 d. Vašingtono konvenciją dėl investicinių ginčų tarp valstybių ir kitų valstybių piliečių sprendimo. Nors nagrinėjamos bylos atveju Tarptautinė sutartis buvo denonsuota ir nustojo galioti 2012 m. balandžio 15 d., tačiau arbitražo teismo procesas buvo inicijuotas sutarčiai galiojant, todėl investuotojas turėjo teisinį pagrindą pasinaudoti įvairiais savo į Tarptautinės sutarties sritį patenkančių teisių gynimo būdais, tarp kurių yra teisė kreiptis į *ad hoc* arbitražą dėl iš Tarptautinės sutarties kylančių ginčų dėl investicijų. Teisėjų kolegija atkreipia dėmesį į ir tai, kad pagal *Kompetenz-Kompetenz* doktriną, įtvirtintą Komercinio arbitražo įstatymo 19 straipsnyje, arbitražo teismas turi teisę pats priimti sprendimą dėl savo kompetencijos nagrinėti ginčą.

Nagrinėjamos bylos atveju arbitražo teismo procese taip pat buvo sprendžiamas klausimas dėl arbitražo teismo jurisdikcijos nagrinėti konkretų ginčą ir arbitražo procese šalys įgyvendino savo teisę į gynybą pateikdamos išsamius argumentus šiuo klausimu. Pažymėtina, kad spręsdamas savo jurisdikcijos klausimą arbitražo tribunolas taip pat vertino Tarptautinės sutarties nutraukimo faktą analizavo šalių pateiktus įrodymus dėl sutarties nutraukimo ir priėjo prie išvados, kad turi jurisdikciją nagrinėti ginčą (Arbitražo sprendimo 179-182 punktai). Arbitražo teismas tyrė šalių sąžiningumą ir dėl jo pasisakė, taip pat laikė, kad arbitraže nagrinėjamas ginčas nėra tapatus Lietuvos Respublikos teismuose nagrinėtiems ginčams ir jis turi būti sprendžiamas vadovaujantis tarptautinės teisės nuostatomis. Lietuvos apeliacinis teismas, pripažindamas kasatorių nesąžiningu ir dėl to priimtą arbitražo sprendimą prieštaraujančiu viešajai tvarkai, nevertino jokių papildomų aplinkybių ir netyrė jokių papildomų įrodymų, kurių nebūtų žinojęs ir (arba) vertinęs arbitražo teismas. Priešingai, arbitražo teismas analizavo tas pačias aplinkybes, kurios Lietuvos apeliaciniam teismui suteikė pagrindą laikyti kasatorių nesąžiningu, ir dėl jų neįžvelgė kasatoriaus nesąžiningumo bei atskirai motyvavo kasatoriaus teisę siekti gynybos arbitražo teisme. Arbitražo teismas nurodė, kad „kalbant apie ieškovą, tai, kad jis laimėjo bylą Lietuvos teismuose, yra tinkamai įrodyta, ir Arbitražo tribunolas jau išnagrinėjo šių sprendimų svarbą; šie nacionalinių teismų sprendimai neturi reikšmės išlaidų paskirstymui tarptautiniame arbitraže. Ieškovas pateikė naujus reikalavimus pagal Sutartį ir tarptautinę teisę, nes turėjo visas teises tai padaryti, o atsakovė turėjo teisę gintis nuo tokių reikalavimų.“ (Arbitražo sprendimo 310 punktas). Aplinkybė, kad arbitražo teismas vertino viešąją tvarką sudarančią normą ir pateikė argumentus dėl jos taikymo, užsienio teismų praktikoje laikoma vienu iš kriterijų, paneigiančių viešosios tvarkos pažeidimo galimybę (žr. pvz., JAV Aukščiausiojo Teismo 1985 m. liepos 2 d. sprendimą *Mitsubishi v. Soler Chrysler-Plymouth, 473 U.S. 614 (1985)*.

Teisėjų kolegija taip pat teisiškai reikšmingu laiko šalių procesinį elgesį tiek nagrinėjant bylą arbitražo teisme, tiek ir priimto arbitražo sprendimo pripažinimo procese. Aplinkybė, kad atsakovas arbitražo procese nekėlė klausimų dėl kasatoriui jau suteiktos gynybos Lietuvos Respublikos teismuose ir iš to išplaukiančio arbitražinės gynybos pagal Tarptautinę sutartį poreikio nebuvimo (aplinkybės, kurios iš esmės lėmė Lietuvos apeliacinio teismo procesinį sprendimą), o pripažinimo procese aiškiai nurodė, kad viešosios tvarkos pažeidimų neįžvelgia, nors ir neatima iš teismo teisės viešosios tvarkos pažeidimą nustatyti *ex officio*, tačiau rodo šalių valios bendrumą ir reikalauja iš teismo pagrįsti, kodėl šalių valios nepaisymas yra būtinas. Pažymėtina ir tai, kad, atsakovu byloje esant valstybei, ši šalis negali būti laikoma silpna ir nesugebančia savarankiškai ginti savo teisių arbitraže ar teisme.

Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, ir nesant jokios informacijos apie akivaizdžius tarptautinei viešajai tvarkai prieštaraujančius šalių veiksmus, taip pat įvertinus arbitražo sprendimo turinį, teisėjų kolegijos nuomone, nėra pagrindo teigti, kad pripažinus arbitražo sprendimą Lietuvos Respublikoje atsirastų tokie teisiniai padariniai, kurie būtų nesuderinami su tarptautine viešąja tvarka. Asmens kreipimasis į užsienio arbitražą, siekiant įgyvendinti jam Tarptautine sutartimi suteiktą teisę į gynybą, nagrinėjamos bylos aplinkybėmis negali būti laikomas prieštaraujančiu tarptautinei viešajai tvarkai Niujorko konvencijos V straipsnio 2 dalies b punkto prasme. Net jei toks asmens elgesys ir galėtų būti laikomas nerūpestingu ar nebūtinu nacionalinės teisės kontekste, vien tik šis faktas, nesant kitų svarių

asmens nesąžiningumo įrodymų, negalėtų būti laikomas kėsinimusi į fundamentalias visuomenės vertybes.

Teisėjų kolegija pažymi, kad šalių arbitražo teisme patirtų išlaidų klausimas yra šalutinis ir iš esmės susijęs su faktų vertinimu, t. y. ginčo šalies faktiškai patirtų išlaidų nustatymu. Nors doktrinoje ir yra užsimenama apie bandymus tokias išlaidas ginčyti Niujorko konvencijoje įtvirtintos viešosios tvarkos išlygos pagrindu, tačiau taip pat pabrėžiama, kad tokie bandymai buvo nesėkmingi. Drezdeno apeliacinis teismas, spręsdamas arbitražo teisme šalių patirtų išlaidų atitikties viešajai tvarkai klausimą pažymėjo, kad arbitražo išlaidų klausimas yra priskirtinas arbitražo teismo kompetencijai ir sprendė, kad ginčo šalies byloje patirtos išlaidos viešajai tvarkai neprieštarauja (*Drezdeno apeliacinio teismo 1999 m. sausio 3 d. sprendimas byloje Nr. 11 Sch 06/98*). Teisėjų kolegija taip pat pažymi, kad nagrinėjamu atveju šalių teisinio atstovavimo išlaidų dydis nevertintinas kaip viešosios tvarkos pažeidimas Niujorko konvencijos V straipsnio 2 dalies b punkto prasme. Teisėjų kolegija atkreipia dėmesį į tai, kad atsakovė arbitražo procese teikė savo prieštaravimus dėl ieškovo patirtų teisinio atstovavimo išlaidų, o arbitražo teismas šiuos argumentus vertino. Arbitražo teismas nustatė, kad atsakovės ir ieškovo padėtis nagrinėjamo ginčo atveju buvo visiškai skirtinga, kad beveik neabejotinai atsakovė galėjo pasinaudoti įvairių departamentų ir pareigūnų pagalba, kai ieškovas tokios galimybės neturėjo, savo teisių gynimui pasirinko tarptautinę teisės įmonę, kuri byloje atliko svarų vaidmenį. Arbitražo teismas neįžvelgė, kad ieškovo pasirinkta strategija šiuo atžvilgiu būtų netinkama ar neįprasta, taip pat, atsižvelgiant į bylos pobūdį ir visas susijusias aplinkybes, nemanė, kad reikalaujamos išlaidos yra neproporcingos, palyginti su kitose panašaus pobūdžio bylose reikalaujamomis išlaidomis. Be kita ko, arbitražo teismas, spręsdamas išlaidų paskirstymo klausimą nagrinėjo ir aplinkybę, kad ieškovo laimėtos bylos Lietuvos Respublikos teismuose neturi reikšmės išlaidų paskirstymui, kad ieškovas pateikė naujus reikalavimus pagal Tarptautinę sutartį, nes turėjo visas teises tai padaryti, o atsakovė turėjo teisę nuo jų gintis. Arbitražo teismas pabrėžė, kad išnagrinėjo nacionalinių teismų sprendimų aktualumo klausimą ir nemanė, kad ieškovo arbitražo procese pateikti argumentai buvo nesvarbūs ar netinkami arba kad juos galima laikyti piktnaudžiavimu procesu. Atsižvelgiant į tai, kas nurodyta, nagrinėjamoje byloje ieškovo arbitražo procese patirtų teisinio atstovavimo išlaidų klausimas buvo išsamiai išnagrinėtas arbitražo procese, taip pat ir ieškovo galimo piktnaudžiavimo teisinės gynybos priemonėmis aspektu. Taigi nagrinėjamos bylos atveju ieškovo arbitražo teismo procese patirtų teisinio atstovavimo išlaidų dydžio ir jų paskirstymo principo vertinimas būtų arbitražo teismo sprendimo turinio peržiūrėjimas ir arbitražo teismo nustatytų bei teisiškai įvertintų aplinkybių vertinamas *de novo*, o spręsti, ar arbitražo teismas tinkamai nustatė ir vertino faktines aplinkybes teismas negali.

Kadangi nagrinėjamoje byloje nėra nustatyta Niujorko konvencijos V straipsnio 2 dalyje nurodytų galimų arbitražo teismo sprendimo nepripažinimo pagrindų, teisėjų kolegija nutaria, kad *ad hoc* Arbitražo Tribunolo, sudaryto pagal Tarptautinę sutartį bei 1976 m. Jungtinių Tautų Tarptautinės prekybos teisės komisijos arbitražo taisykles, 2013 m. gegužės 17 d. sprendimas byloje Nr. 2011-05 yra pripažintinas.

Dėl galimo teisės į tinkamą teismo procesą pažeidimo

Kasaciniame skunde kasatorius taip pat kelia Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (toliau – EŽTK) 6 straipsnio 1 dalyje įtvirtintos teisės į teisingą bylos nagrinėjimą (pagarbos rungimosi principui) užtikrinimo problemą. Šiame kontekste primintini nagrinėjamai bylai aktualūs Europos Žmogaus Teisių Teismo (toliau – EŽTT) suformuluoti bendrieji principai dėl rungimosi principo garantijų procese. EŽTK 6 straipsnyje įtvirtinta teisingo bylos nagrinėjimo koncepcija įtvirtina teisę į rungtynišką procesą, reiškiančią, kad šalys privalo turėti galimybę ne tik pateikti įrodymus savo reikalavimams pagrįsti, bet ir teisę žinoti bei komentuoti visus įrodymus ar pastabas, pateiktus siekiant paveikti teismo sprendimą (žr. *Nideröst-Huber v. Switzerland*, 18 February 1997, *Reports* 1997-I, p. 108, § 24, *K. S. v. Finland*, no. 29346/95, § 21, 31 May 2001, *Duraliyski v.*

Bulgaria, no. 45519/06, 3 March 2014, § 30; kt.). Šis principas galioja proceso šalių, nepriklausomo valstybės pareigūno (žr. *Kress v. France* [GC], no. 39594/98, § 65, ECHR 2001-VI), nacionalinės administracijos atstovo (žr. *Krčmář and Others v. Czech Republic*, no. 35376/97, § 38-46, 3 March 2000) ar teismo, kurio sprendimas skundžiamas (pvz., kai kartu su byla bei skundu buvo pateiktos papildomos pastabos dėl skundo pagrįstumo) (žr. cituotą *Nideröst-Huber v. Switzerland*), pareiškimams. Be to, EŽTT yra pripažinęs, kad patys teisėjai privalo gerbti proceso rungimosi principą, ypač kai jie atmeta skundą ar nusprendžia dėl reikalavimo savo iniciatyva iškelto klausimo pagrindu (žr. *Prikyan and Angelova*, no. 44624/98, 16 February 2006, § 42; *Clinique des Acacias and Others v. France*, nos. 65399/01, 65406/01, 65405/01 et 65407/01, § 38, 13 October 2005; *Skondrianos v. Greece*, nos. 63000/00, 74291/01 and 74292/01, § 29-30, 18 December 2003; kt.). Šiuo atžvilgiu svarbu, kad asmenys, reiškiantys reikalavimus teisme, pasitikėtų tinkamu teisingumo sistemos funkcionavimu: šis pasitikėjimas, be kitų dalykų, yra grindžiamas įsitikinimu, kad ginčo šalis bus išklausyta dėl visų bylos elementų. Kitaip tariant, ginčo šalys gali pagrįstai tikėtis, kad jų bus pasiteirauta dėl to, ar konkretus (*angl. specific*) dokumentas ar argumentas reikalauja jų pastabų (žr., *mutatis mutandis*, *Krčmář and Others v. Czech Republic*, no. 35376/97, § 43, 3 March 2000).

Teisėjų kolegija pažymi, kad Niujorko konvencijos V straipsnyje yra pateiktas išsamus ir baigtinis arbitražo teismo sprendimo galimų nepripažinimo pagrindų sąrašas ir kad tik dėl dviejų straipsnio 2 dalyje nurodytų pagrindų teismas, spręsdamas užsienio arbitražo sprendimo pripažinimo ir leidimo vykdyti klausimus, pasisako *ex officio*. Arbitražo teismo sprendimo atitiktį šiems pagrindams teismas patikrina nepriklausomai nuo to, ar šalis, prieš kurią nukreiptas užsienio arbitražo sprendimas, jais remiasi. Atsižvelgiant į tai, kad kasatorius yra atstovaujamas profesionalių teisininkų, kuriems šios Niujorko konvencijos nuostatos ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika yra neabejotinai žinomos, negalima sutikti su kasatoriaus argumentu, kad Lietuvos apeliacinio teismo *ex officio* atliktas arbitražo teismo sprendimo vertinimas Niujorko konvencijos V straipsnio 2 dalyje nurodytais pagrindais buvo neteisėtas ar siurprizinis.

Vis dėlto Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra pasisakęs, kad, sprendžiant arbitražo teismo sprendimo pripažinimo ir leidimo vykdyti klausimus, viešoji tvarka aiškintina tarptautinės viešosios tvarkos kontekste, nes šalys, pasirinkusios spręsti ginčą arbitraže, turi turėti pagrįstų lūkesčių, kas yra viešoji tvarka, dėl kurios arbitražo teismo sprendimą gali būti atsisakyta pripažinti (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. lapkričio 4 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *K. M. v. UAB „A. Sabonio Žalgirio krepšinio centras“*, bylos Nr. 3K-3-411/2011). Šią Lietuvos Aukščiausiojo Teismo suformuotą teisės aiškinimo ir taikymo taisyklę vertinant kartu su nurodytais EŽTT sprendimais, šalies teisė būti išklausytai, net ir esant teismo teisei ir pareigai sprendžiant arbitražo teismo sprendimo pripažinimo klausimą *ex officio* spręsti dėl jo atitikties tarptautinei viešajai tvarkai, gali būti aktuali tuo atveju, kai teismas atlieka vertinimą naujo, iki tol Lietuvos Respublikos teismų praktikoje nekonstatuoto tarptautinės viešosios tvarkos elemento atžvilgiu. Tačiau pažymėtina tai, kad EŽTK prasme vertinama proceso, įskaitant ir apeliacinius procesus, visuma, todėl šalies teisė būti išklausytai gali būti įgyvendinta pateikiant argumentus aukštesnėje instancijoje (žr. pvz., *Amirov v. Azerbaijan*, no. no. 25512/06, decision 18 June 2011).

Dėl taikos sutarties patvirtinimo

CPK 140 straipsnio 3 dalyje įtvirtinta šalių teisė bet kurioje proceso stadijoje baigti bylą taikos sutartimi. Teisėjų kolegija pažymi, kad dispozityvumo principas (CPK 13 straipsnis, 42 straipsnio 1 dalis) galioja ir kasaciniame procese. Kartu pažymėtina, kad tiek dispozityvumo principas, tiek viena jo išraiškos formų – šalių teisė baigti bylą taikos sutartimi, nėra absoliutūs. Šalių prašymas baigti bylą taikos sutartimi teismui nėra besąlyginis pagrindas nutraukti bylą. Teismas turi teisę netvirtinti šalių taikos sutarties, kai yra CPK 42 straipsnio 2 dalyje nustatyti pagrindai, t. y. jeigu konstatuojama, kad tai prieštarautų imperatyviosioms įstatymų nuostatoms ar viešajam interesui.

Nagrinėjamoje byloje nustatyta, kad Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2007 m. birželio 27 d. nutarimu Nr. 681 „Dėl įgaliojimų suteikimo“ įgaliojo VĮ Valstybės turto fondą atstovauti Lietuvos Respublikos Vyriausybei derybose su L. B., taip pat atliekant veiksmus, susijusius su Lietuvos Respublikos interesų gynimu visose galimose Lietuvos Respublikos ir užsienio ginčų sprendimo institucijose sprendžiant L. B. ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės ginčą, kilusį dėl AB „Alita“ akcijų privatizavimo. Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2013 m. rugsėjo 25 d. pasitarime pritarė (neprieštaravo), kad ginčas tarp pareiškėjo ir Lietuvos Respublikos būtų užbaigtas taikos sutartimi. Vyriausybė 2013 m. spalio 16 d. nutarimu pakeitė Vyriausybės 2007 m. birželio 27 d. nutarimo Nr. 681 „Dėl įgaliojimų suteikimo“ 1 punktą ir papildomai įgaliojo VĮ Valstybės turto fondą sudaryti su pareiškėju taikos sutartį. VĮ Valstybės turto fondo valdyba 2013 m. rugsėjo 30 d. posėdyje pritarė taikos sutarties su L. B. projektui. Šiuo pagrindu VĮ Valstybės turto fondo direktorė A. J. ir pareiškėjas L. B. 2013 m. lapkričio 19 d. sudarė taikos sutartį. Lietuvos apeliacinis teismas nusprendęs, kad Arbitražo tribunolo 2013 m. gegužės 17 d. sprendimas prieštarauja viešajai tvarkai, Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir pareiškėjo sudaryta taikos sutartis, kaip susijusi su šiuo užsienio arbitražo sprendimu, taip pat buvo atsisakyta tvirtinti dėl taikos sutarties prieštaravimo viešajam interesui.

Kasaciniam teismui konstatavus, kad Arbitražo Tribunolo 2013 m. gegužės 17 d. sprendimas neprieštarauja viešajai tvarkai, spręstinas šalių 2013 m. lapkričio 19 d. sudarytos Taikos sutarties tvirtinimo klausimas.

Atsiliepimu į kasacinį skundą suinteresuotas asmuo Lietuvos Respublika, atstovaujama VĮ Valstybės turto fondo, nurodė, kad pripažįsta *ad hoc* Arbitražo tribunolo 2013 m. gegužės 17 d. sprendimą ir siekia ginčą išspręsti taikiai pagal šalių pasirašytą 2013 m. lapkričio 19 d. Taikos sutartį. Kadangi detalesnių savo poziciją pagrindžiančių argumentų suinteresuotas asmuo atsiliepime į kasacinį skundą nepateikė, tai laikytina, kad jis sutinka su visomis Taikos sutarties sąlygomis. Kadangi pareiškėjas L. B. kasaciniame skunde nepasisakė dėl Taikos sutarties pavirtinimo galimybės, tai teisėjų kolegija 2014 m. birželio 16 d. nutartimi kreipėsi į pareiškėją, siūlydama jam pateikti paaiškinimus dėl 2013 m. lapkričio 19 d. Taikos sutarties patvirtinimo. Šios nutarties kopija buvo išsiųsta ir suinteresuotam asmeniui, tačiau jis papildomų rašytinių paaiškinimų dėl savo pozicijos dėl Taikos sutarties patvirtinimo nepateikė. Kasaciniame teisme 2014 m. birželio 23 d. gautame pareiškėjo L. B. rašytiniame paaiškinime nurodoma, kad šalis sutinka su 2013 m. lapkričio 19 d. Taikos sutarties sąlygomis ir prašo ją patvirtinti.

Šalių pateiktoje 2013 m. lapkričio 19 d. Taikos sutartyje numatyta, kad Lietuvos Respublikos Vyriausybė pripažįsta Arbitražo tribunolo sprendimą ir sutinka su L. B. prašymu; Lietuvos Respublikos Vyriausybė įsipareigojo ne vėliau kaip per 45 kalendorines dienas po Lietuvos apeliacinio teismo nutarties, kuria Lietuvos Respublikoje pripažįstamas Arbitražo tribunolo sprendimas ir patvirtinama šalių sudaryta taikos sutartis, įsiteisėjimo dienos pervesti į pareiškėjo banko sąskaitą Arbitražo tribunolo sprendimu L. B. naudai priteistas sumas – iš viso 3 686 122,87 euro; Pareiškėjas L. B. įsipareigojo atsisakyti Arbitražo tribunolo sprendimu priteistų palūkanų. Šalys patvirtino, kad įsipareigojimai neprieštarauja jų interesams, buvo priimti ir yra galiojantys visi Sutarties teisėtam sudarymui būtini kompetentingų šalies valdymo organų (Lietuvos Respublikos Vyriausybės atveju) sprendimai ir gauti atitinkami jų pritarimai, o Sutartį šalies vardu pasirašantis atstovas veikia nepažeisdamas savo kompetencijos; sutartis yra sudaryta laisva abiejų šalių valia, visos sąlygos buvo individualiai šalių aptartos ir kiekviena šalis galėjo daryti įtaką jas nustatant.

Iš pateiktos Taikos sutarties turinio, sudarymo aplinkybių teismas neturi pagrindo spręsti apie sudariusių šią sutartį asmenų valios išraiškos ydingumą. Taikos sutarties 3.7–3.8 punktuose šalys patvirtino, kad joms žinomi ir suprantami CK 6.985 straipsnio ir CPK 293, 294 straipsniuose nustatyti taikos sutarties sudarymo ir bylos nutraukimo procesiniai padariniai, t. y. teismo patvirtinta taikos sutartis jos šalims turi galutinio teismo sprendimo (*res judicata*) galią ir yra priverstinai vykdytinas dokumentas, patvirtinus taikos sutartį vėl kreiptis į teismą toms pačioms šalims dėl to paties ginčo dalyko ir tuo pačiu pagrindu neleidžiama.

Teismui nenustačius CPK 42 straipsnio 2 dalyje nurodytų negalimumo tvirtinti Taikos sutartį aplinkybių Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir pareiškėjo L. B. 2013 m. lapkričio 19 d. sudaryta Taikos sutartis patvirtintina pagal joje išdėstytas sąlygas. Kadangi Taikos sutarties tvirtinimo klausimas sprendžiamas kasaciniame teisme, tai, abiem ginčo šalims sutinkant, susitarimo 2.2 punkto sąlyga „ ne vėliau kaip per 45 kalendorinių dienų po Lietuvos apeliacinio teismo nutarties įsigaliojimo dienos, kuria <...>“ pakeičiama į „ne vėliau kaip per 45 kalendorinių dienų po Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutarties įsigaliojimo dienos, kuria <...>“.

Dėl kitų kasacinio skundo argumentų

Padariusi išvadą dėl bylos baigties, kitų kasacinio skundo argumentų teisėjų kolegija nenagrinėja ir dėl jų nepasisako, nes jie nedaro įtakos bylos baigčiai, atsižvelgiant į šioje kasacinio teismo nutartyje pirmiau išdėstytus motyvus ir teisines išvadas.

Dėl kasaciniame teisme patirtų bylinėjimosi išlaidų priteisimo

Bylą nagrinėjant kasaciniame teisme, patirta 7,40 Lt bylinėjimosi išlaidų, susijusių su procesinių dokumentų įteikimu (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. birželio 27 d. pažyma apie išlaidas, susijusias su procesinių dokumentų įteikimu). Kadangi šių išlaidų suma yra mažesnė už teisingumo ministro ir finansų ministro 2011 m. lapkričio 7 d. įsakymu Nr. 1R-261/1k-355 nustatytą minimalią valstybei priteistiną bylinėjimosi išlaidų sumą, tai jos nepriteistinos (CPK 96 straipsnio 6 dalis). Taikos sutarties 2.8 punktu šalims susitarus, kad nė viena jų neatlygina priešingos šalies turėtų bylinėjimosi išlaidų, teisėjų kolegija nesprendžia jų priteisimo klausimo.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, vadovaudamasi Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 359 straipsnio 1 dalies 4 punktu ir 362 straipsnio 1 dalimi,

n u t a r i a :

Panaikinti Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. gruodžio 17 d. nutartį.

Pripažinti Lietuvos Respublikoje *ad hoc* Arbitražo Tribunolo, sudaryto pagal Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Italijos Respublikos Vyriausybės 1994 m. gruodžio 1 d. sutartį dėl investicijų skatinimo ir apsaugos bei 1976 m. Jungtinių Tautų Tarptautinės prekybos teisės komisijos arbitražo taisykles, 2013 m. gegužės 17 d. sprendimą byloje Nr. 2011-05.

Patvirtinti 2013 m. lapkričio 19 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės, atstovaujamos VĮ Valstybės turto fondo ir L. B. sudarytą taikos sutartį.

Leisti vykdyti Lietuvos Respublikoje *ad hoc* Arbitražo Tribunolo, sudaryto pagal Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Italijos Respublikos Vyriausybės 1994 m. gruodžio 1 d. sutartį dėl investicijų skatinimo ir apsaugos bei 1976 m. Jungtinių Tautų Tarptautinės prekybos teisės komisijos arbitražo taisykles, 2013 m. gegužės 17 d. sprendimą byloje Nr. 2011-05, šiomis 2013 m. lapkričio 19 d. taikos sutartyje suderintomis sąlygomis:

1. SUTARTIES DALYKAS

1.1 Šioje Sutartyje nustatyta tvarka ir sąlygomis, Šalys siekia taikiai išspręsti visus teisminius ir neteisminius ginčus, susijusius su Arbitražo tribunolo sprendimo pripažinimu ir vykdymu Lietuvos Respublikoje – 1) Lietuvos Respublikos Vyriausybei pripažįstant ir įvykdant Arbitražo tribunolo

sprendimą L. B. naudai ir 2) L. B. atsisakant nuo Arbitražo tribunolo sprendimu priteistų palūkanų Lietuvos Respublikos Vyriausybės naudai.

2. ŠALIŲ ĮSIPAREIGOJIMAI

Arbitražo tribunolo sprendimo vykdymas

2.1 Ne vėliau kaip per 45 kalendorinių dienų po Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutarties įsigaliojimo dienos, kuria Lietuvos Respublikoje pripažįstamas Arbitražo tribunolo sprendimas ir patvirtinama ši Sutartis, Lietuvos Respublikos Vyriausybė įsipareigoja bankiniu pavedimu pervesti į L. B. nurodytą banko sąskaitą Arbitražo tribunolo sprendimu L. B. naudai priteistas sumas:

i. 341 785,90 euro (tris šimtus keturiasdešimt vieną tūkstantį septynis šimtus aštuoniasdešimt penkis eurus ir devyniasdešimt euro centų);

ii. 3 344 336,97 euro (tris milijonus tris šimtus keturiasdešimt keturis tūkstančius tris šimtus trisdešimt šešis eurus ir devyniasdešimt septynis euro centus);

2.2. Iš viso Lietuvos Respublikos Vyriausybė įsipareigoja iki šios Sutarties 2.2 punkte nurodytos datos L. B. naudai bankiniu pavedimu pervesti 3 686 122,87 euro (tris milijonus šešis šimtus aštuoniasdešimt šešis tūkstančius šimtą dvidešimt du eurus ir aštuoniasdešimt septynis euro centus).

Palūkanų atsisakymas

2.3. L. B. šia Sutartimi atsisako ir įsipareigoja nereikalauti iš Lietuvos Respublikos Vyriausybės Arbitražo tribunolo sprendimo rezoliucinės dalies 329 paragrafo (i) punktu priteistų palūkanų sumokėjimo.

2.4. Šalys patvirtina, kad Arbitražo tribunolo sprendimu priteistų palūkanų atsisakymas atitinka Šalių teisėtus interesus ir lūkesčius.

Sutarties tvirtinimas

2.5. Šalys susitaria, kad bylinėjimosi išlaidos ir visos kitos, kiekvienos iš Šalių patirtos išlaidos, kylančios iš ar susijusios su L. B. Prašymo nagrinėjimu, šios Sutarties sudarymu, tenka tas išlaidas patyrusiai Šaliai.

Ši Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis yra galutinė, neskundžiama ir įsiteisėja nuo priėmimo dienos.

Teisėjai Janina Januškienė

Rimvydas Norkus

Gediminas Sagatys